

Janusz
Oseka

KUTYÁK

Nemrégien vonaton utaztam és fültem voltam egy beszélgetésnek, amely nagyon érdekelt. Kutyákról folyt a szó.

— Volt egy kutyám! — kezdte az egyik utas. — Egészen különleges képességgel a matematikában. Valahányszor vendéglőben étkeztem, magammal vittem, hogy a számlát ellenőrizze. Megszámolta az egyes fogásokat, összehasonlította az árakat az étlap áraival, és az egészet gondosan összegezte. Ha becsaptak, az okos állat beleharapott a főpincér vádlójába, aki ijedten kért bocsánatot, hiszen ő csak ember, aki tévedhet, és így tovább. Miután tehetséges barátomat örökre elvesztettem, nagy-nagy veszteségről beszélhetek. Nekem ugyanis kínos dolog a számlák ellenőrzése, hát még az, hogy beleharapjak a pincér vádlójába.

— Pincsi kutyám gondjára bízom a lakásomat! — folytatta egy másik utas. — Éjszakánként idején rablók törtek be, s már nekiláttak, hogy kifosszák otthonomat. Kutyám titokban elosont, anélkül, hogy a betörők észrevették volna, rájuk zárta az ajtót, és a szomszéd lakásból telefonon riasztotta a rendőrséget. Másnap a lakásomban a megszokott rend fogadott. A gonosztevők lakat alatt csücsültek, és vagyonom hűségese őrzője éppen a jegyzőkönyvet írta alá.

— Vannak kutyák, amelyek rendkívül katonai képességekkel rendelkeznek. — Így egy másik utas. — A fronton ismertem egy juhász-kutyát, amely eleinte futárszolgálatot teljesített, majd páncélost vezetett, később a telefonközpontban dolgozott, utóbb tűzmester lett, végül századparancsnok.

A beszélgetés egy időre elakadt. Kedvem szottyant arra, hogy utitársaimnak imponáljak.

— Ha már erről van szó — kaptam fel az elejtett fonalat —, talán érdeklő magukat, hogy én a gazdám részére rövid szatirikus történeteket írok, amik az ő neve alatt jelennek meg.

Utitársaim kutató tekintettel mértek végig, mintha kételkedtek volna szavaimban. A valóság az, hogy miután kutya vagyok, nekik valószínűtlennek tűnt az, amit elmondtam.

— Eppen író-olvasó találkozára utazom! — fűztem hozzá vállvonogatva, majd befejezésül megcsóváltam a farkamat, és kényelmesen begurultam az ülés alá, hogy egy jóízűt szundítsak.

Fordította: Rossi Károly

Tadzsik piac Dusanbében

KÉT ÚJ
SZEVEDI KÖNYV

A szegedi írók sok dolgot adtak mostanában az újságíróknak. Polner Zoltán, Andrassy Lajos nemrég jelentkezett új verseskötetével, Sz. Lukács Imrénének most jelent meg első regénye, a Szegények krónikája, Hegedűs András Legkedvesebb íróim című esszégyűjteménye is az elmúlt hetekben láttuk először a könyvesboltok kirakataiban. Legújabb két ismert szegedi író, Mocsár Gábor és Bárdos Pál új könyve került az olvasók kezébe, a Magvetőnél megjelent Ki vágta fejbe Hudák elvtársat? című szatíra és a Szépirodalmi által kiadott Négyszáz forint című novelláskötet.

Mocsár Gábor: Ki vágta fejbe Hudák elvtársat?

Hudák elvtársat fejbe vágta. Este a tévében nézte az Angyalit, aztán a híradó előtt eszébe jutott, hogy elfelejtette beriglizni a kiskaput, kiment, de túl sokáig maradt távol, s felesége, aki utánament, ott találta a ház előtt, az udvari téglajárdán, eszméletlenül.

Ki vágta fejbe? Ezt kell kideríteni a városi nyomozónak. Nem egyszerű fejbeverésről van szó: Hudák elvtárs elnök. A vadasztársaság, a legeltetési bizottság, s más efféle gyűlekezet elnöke. Fontos ember tehát Baktatóházán, ahol Mocsár Gábor új regényének cselekménye játszódik.

A rejtélyes eset és a nyomozás ellenére a Ki vágta fejbe Hudák elvtársat? nem krimi, még csak nem is krimiparódia, a divatos műfajnak még divatosabb kifigurázása, noha — persze nem az olvasó megtévesztése céljából — illyesféle elemek bőséggel találhatók benne. Mocsár új könyve társadalmi szatíra, megközelíti a műfajnak abból a fajtájából, amely nem kíméletlenül komorsággal ostoroz, hanem a humorra épül. Mocsár új könyve kitűnően mulattat, sőt az az igazság, hogy — mint mondanj szokták — halálra kacaghatja magát rajta az olvasó.

Emlékszem, hogy — még februárban — az író szerzői estjén Bitskey Tibor részleteket olvasott fel a regényből. Az efféle estek emelkedett unalmassághoz szokott közönség a regény harsány humorától először meghökken, aztán elengedve magát, végignézte a felolvasást. Bitskey, a színész, egy ideig bírta, aztán azonban ő is nevetett a valóban nem mindennapi helyzeteken. A közönség teljesen természetesnek vette a nevető előadó egyébként szokatlan látványát, megértette, hogy ezt a szöveget még a színész sem tudja másképpen kibírni.

Az olvasó pláne nem. Nyomozás közben megismerjük a falut, s néhány embert, közöttük olvasókat, mint Mondó Gergely, Baktatóháza egyetlen egyéni parasztja, aki — hogy a falu közéletében képviseltesék az egyéni parasztságot — Hudák elvtárs politikai ötlete nyomán minden elképzelhető tanácsnak, társaságnak és bizottságnak tagja, még a TIT angol nyelvtanfolyamára

Az ashabadi bazárban

is beiratják. Emiatt nappal közéletet él, földjén éjszaka kénytelen dolgozni. Az álomságtól és a fáradtságtól már majdnem összerokkad, de teljesen leromlott állapotában is kitart életformája mellett, védelmezi „szabadságát és függetlenségét”.

Ez a portré, Mondó Gergely arcképe valóságos remekelés, bizonyos értelemben a regény csúcspontja. Abban az értelemben feltétlenül, hogy a humor és a szatíra egyensúlya itt a legharmonikusabb. A mulattatás és a társadalmi szatíra ugyanazon a vágyon fut, nem ellentétes eredménnyel hat, hanem egymást erősíti. Minél mélyebb a gúny, annál jobban mulattat. Ott nevetünk igazán, ahol a szatíra a legélesebb.

Ez a kapcsolat persze nem minden portréban azonos értékű. Bár minden arcképben mindkető benne van, a képlet nem ugyanaz. Nehol valóban a szatíra, nehól a humor van túlsúlyban. De bármilyenek is ebből a szempontból ezek a portrék, az azonban biztos, hogy kitűnő, szórakoztató olvasmányok. A Ki vágta fejbe Hudák elvtársat? re-

mekül megírt, bravúrosan szerkesztett és komponált könyv, egy pillanatra sem hagyja el-lankadni az olvasó figyelmét.

S ez így megy végig, a taktikusan előkészített szellemes csattanóig. Ez a csattanó önmagában is szatíra, pontosabban a paródia és a szatíra, a gúny és a humor olyan vegyülete, amellyel Mondó Gergely arcképében találkoztunk. Emellett meghökken-tő voltában is természetes, és stílusosan zárja le a történetet.

A címben szereplő Hudák elvtárs nem jelenik meg regényben; amíg a néhány napig tartó cselekmény kibomlik, ő eszméletlenül fekszik a városi kórházban. Közvetve mégis ő a regény egyik főszereplője. Jobbára ugyanis tőle indulnak el azok a kezdeményezések és akciók, amelyek az írói ábrázolásban szatírává válnak. A bürokratikus gondolkodás, s mindaz, ami belőle következik ezeknek az akcióknak a szülőanyja, s a regény — ezt bátran megjósolhatjuk — nem utolsósorban azért lesz közönségsiker, mert nincs olvasó, aki ne lenne kedves az unszimpatikus bürokrácia kigúnyolására.

Bárdos Pál: Négyszáz forint

Bárdos Pál sokáig írta szabályos novelláit, pontosan úgy, ahogyan a nagy mesterektől a formaépítést megtanulta. A konstrukciót azonban már eredeti tartalom töltötte ki, annak a világnak az anyagából válogatva és komponálva, amelyet az 1956-ban indult fiatal író látott.

Egy idő után azonban Bárdos másféleképpen kezdett írni. A köznapiság valóság, amely olyan szemléletes képekkel jelent meg korábbi novelláiban, az új írásokban elrejtette arcát. Ezekben olyan képtelenségek történtek, amelyek a valóságban teljeséggel elképzelhetetlenek. A Sci-fiben például egy ember léggömbként felfúvódik, s a levegőbe emelkedik. A Fagypontról alattban tömegével hálnak meg az emberek úgy, hogy testük jéggé válik, aztán elolvad. A Dr. Fux találmányában pedig eltűnik egy ötmeletes irodaház, s az égvilágon senki sem vesz észre.

Nemcsak egyszerűen stílusváltásról van itt szó. Újfajta írói magatartásról, amely nem a köznapiság felületének visszaadását érzi feladatának, hanem a jelenségekben közvetlenül nem érzékelhető lényeg direkt kifejezését. Ha a valóságban eltűnik egy ötmeletes irodaház, nyilvánvalóan nagy kavargás támad a nyomában. Hogy az író mégsem erről a kavargásról írt, hanem pontosan az ellenkezőjéről, ezzel azt a meggyőződését mondta el, mennyire felesleges és

a tényleges élettől-valságtól mennyire távol áll némely efféle épület, bármilyen impozáns legyen is egyébként. Ez pedig tehát az írás lényege, a mondandó — mint köznapiság tapasztalatainkból is jól tudjuk — egyáltalán nem képtelenség. Nyilvánvalóan valóságos dolog, gondja, problémája az egyéneknek éppúgy, mint az efféle házakat átalakítani — megváltoztatni akaró társadalomnak.

A képtelenség, a groteszk-bizarr ötlet Bárdos novelláiban nem eltávolodást jelent a valóságtól. A megközelítés új módszere ez. Persze, ez csak Bárdosnál újdonság, ezt a fajta groteszket az irodalom régebben kitalálta. Hogy a szegedi író eredetivé, egyénivé tudja-e majd alakítani, ahogyan például Örkény egészen eredetivé tette, ez még kérdés. Az azonban már most is biztos, hogy nem szimpla egoizmussal állunk szemben.

Az új kötet, a Négyszáz forint maga is dokumentálja azt a helyes elvet, hogy ez az írásmód csak egyik lehetőség a sok közül, nem a modernség kizárólagos hordozója. A kötet második fele ugyanis „hagyományos” novellákból áll. Megszokott, de friss, rokonszenves hangon beszél József a mai fiatalok életének eseményeiről. Meghőzzá többféle műnemben, portréban, írásként és igazi novellában egyaránt.

Ökrös László

Türkmen szőnyegszövő lányok